

9. Organic Law on Universities Billю 2001. URL: http://www.acsucyl.es/acsucyl/export/system/modules/org.opencms.module.acucyl/elements/galleries/galeria_descargas/A03_LOU_web_ACSUCYL_def.pdf.

10. Положення про Уповноваженого з прав студентів Державного вищого навчального закладу «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана» від 29 березня 2018 р. // Офіційний веб-портал ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана». URL: https://kneu.edu.ua/ua/student_life/ozps/.

11. Омбудсман з прав студентів // Офіційний веб-портал Полтавського економіки і торгівлі. URL: <http://puet.edu.ua/uk/ombudsmen-z-prav-studentiv>.

ЛЕВИЦЬКА О. В.,
асистент кафедри теорії
та філософії права
(Інститут права та психології
Національного університету
«Львівська політехніка»)

УДК 340.12

ДІАЛЕКТИКА ІСТИНИ У ПРАВОВИХ ФЕНОМЕНАХ

У статті проаналізовано діалектику істини у правових феноменах. Оскільки саме в діалектичному розумінні правової істини значне місце посідають факти, які, у свою чергу, відображають реальність, а також трапляються псевдофакти та дезінформація, які використовує протилежна сторона в риторичних та інших виступах під час тієї чи іншої суперечки, наприклад, у судовому процесі, необхідне таке наукове дослідження.

Ключові слова: істина, діалектика, правові феномени, гносеологія, метаатропологічна істина, метаатропологічний вимір, богослів'я, екзистенційність, гіпотеза, екзистенціал, мораль, філософія, межовий вимір, позамежовий вимір, культура.

В статье проанализирована диалектика истины в правовых феноменах. Поскольку именно в диалектическом смысле правовой истины значительное место занимают факты, которые, в свою очередь, отражают реальность, а также встречаются псевдофакты и дезинформация, которые использует противоположная сторона в риторических и других выступлениях во время того или иного спора, например, в судебном процессе, поэтому необходимо такое научное исследование.

Ключевые слова: истина, диалектика, правовые феномены, гносеология, метаатропологическая истина, метаатропологическое измерение, богословие, экзистенциальность, гипотеза, экзистенциал, мораль, философия, предельное измерение, граничное измерение, культура.

The article analyzes the dialectic of truth in legal phenomena. Since it is in the dialectical sense of legal truth that facts occupy a significant place, which in turn reflect reality, and also meet with pseudo-facts and misinformation, which the opposite side

uses in rhetorical and other speeches of a dispute, for example, in the ship's process; scientific research.

Key words: *truth, dialectics, legal phenomena, gnoseology, meta-anthropological truth, meta-anthropological dimension, theology, existentiality, hypothesis, ekzestential, morality, philosophy, ultimate dimension, posmezhovogo dimension, culture.*

Вступ. Діалектика є мистецтвом суперечки; філософське вчення в загальних зв'язках і найбільш загальних законах розвитку природи, суспільства і мислення, загальний процес руху і розвитку науки і логіки [4, с. 253]. Діалектика – це мистецтво вести бесіду, сперечатися, тобто вчення про об'єктивну суперечливість буття, тотожність протилежностей (кінечне і безкінечне, перервне і безперервне, зв'язок і відокремленість, сталість і мінливість тощо), які, однак, не нейтралізують одна одну, реалізуються у власній тотожності як рух, розвиток і творчість, розгортаються в розмаїтості конкретних форм сущого [5, с. 158].

Засновником діалектики вважається Зенон, який вперше застосував особливу форму доказів, яка полягала в тому, щоб спростувати заперечувані ким-небудь положення шляхом приведення до явних суперечностей; всі способи його розуміння і захисту. У тому ж сенсі цей термін вживається й у софістів. Для Сократа діалектика – це мистецтво правильного, логічного розташування доводів у суперечці. За Платоном, діалектика – це вища наука, метод пізнання ідей [4, с. 253].

Іоанн Скотт називав діалектику особливим вченням про суще, П. Абеляр – мистецтвом розрізнення істини і брехні [4, с. 253]. І. Кант розумів трансцендентальну діалектику як позадослідницьке, умоглядне псевдофілософствування. Для Г.В.Ф. Гегеля ж діалектика була використанням в науці закономірності, укладеної в природі мислення, і водночас самою цією закономірністю. Діалектична структура абсолюту, світового розуму, розвивається в межах онтології, тобто об'єктивної діалектики. Природа і дух є суттю відчуження і повернення до цього божественного логосу [4, с. 253].

Постановка завдання. Метою статті є аліз діалектики істини в правових феноменах.

Результати дослідження. Діалектика стверджує об'єктивну суперечливість пізнання, людської діяльності і спілкування, є методологією оновлення суспільної практики і духовного життя. Відповідно з поділом носіїв суперечностей і орієнтації на онтологічний, діяльнісно-практичний або логіко-гносеологічний вирізняють діалектику природи, суспільного життя, пізнання, об'єктивну і суб'єктивну діалектику. Різноманітність способів дослідницьких підходів до проблеми суперечливості породжує різні історичні форми діалектики, діалектику окремих філософських напрямів і шкіл, особистостей [5, с. 159].

Суб'єктивна діалектика як вища діалектична логіка і методологія мислення є також законом світу, що розвивається. На думку Г.В.Ф. Гегеля, що будь-який розвиток припиняється тоді, коли світовий розум сягає своєї внутрішньої духовної досконалості [4, с. 253].

У класичній філософії, що виникла під впливом потреб пізнання, посідає визначне місце матеріальна діалектика, яка відображена в логічних формах. Людина постає однією з речей світу, де екзистенційна діалектика перетворюється на діалектичні структури, на внутрішнє буття, тобто екзистенцію, в якій концентрується особистість, на відміну від буття зовнішнього – «світу об'єктивації». Саме таких висновків дійшов і М. Бердяєв. За його дослідженнями, екзистенційна діалектика – це діалектика переживань особи та їхня структура. До екзистенціалізму переживання були здебільшого предметом психології. Проте екзистенціалізм, завдяки відкриттю інтенціональності, тобто спрямованості свідомості на об'єкт, особливо в такій формі, як вихід екзистенції до трансцендентного, створив їх онтологію. Така екзистенційна діалектика сформувалася в працях С. К'єркегора, К. Ясперса, М. Гайдеггера.

Онтологічною передумовою екзистенції є її кінечність, смертність. Вони роблять екзистенції часовою, історичною. Адже традиційні філософські теорії ґрунтувалися на історизмі, що був суттєвою рисою діалектики. Класовий історизм мав зовнішній характер,

застосував забуття органічного світу, був абстрактним. Історія має справу з минулим, а в екзистенціалізмі, як і в теорії відносності, час наповнений якісною структурою особи, де основна увага приділяється майбутньому [5, с. 159].

Вчення про діалектику розвинулося у філософії права. Саме тут діалектика розглядається як наука про найбільш загальні закони розвитку природи, суспільства і людського мислення, як теорія і метод вивчення явищ дійсності в їх розвитку, саморуху, шляхом перетину внутрішніх суперечностей і боротьби протилежностей. У філософії права діалектика виконує свої основні функції, а саме надає історичну характеристику системи законів і загальний зв'язок із правом [4, с. 253].

М. Бердяєв вважав діалектичний матеріалізм «безглуздими творінням», оскільки в діалектики немає матерії, вона передбачає логос – розум, де можливо позбавити діалектику мислення і духу. Матеріальному процесу властиві розум, свобода, творча активність, саме це, на його думку, не відповідає сутності діалектики [4, с. 253].

Специфічною для філософсько-правової діалектики є діалектична логіка, яка характеризує понятійний простір та охоплює категорії тотожності, відмінності, протилежності, суперечності, руху, розвитку, стрибка, зняття, заперечення, оновлення, відтворення, перетворення, зміну, перевтілення. Сюди належать також парні категорії: абсолютне – відносне, причина – наслідок, необхідність – випадковість, форма – зміст та ін. [5, с. 159].

Саме екзистенційна діалектика побудована на внутрішньому переживанні людини, оскільки функціонує як сукупність полярних визначень, що визначаються в протилежних категоріях, як-от: кінцевого і бесконечного, внутрішнього і зовнішнього тощо. Такий підхід дасть нам можливість наблизитися до правової істини шляхом внутрішніх розумових коливань та суперечностей, для визначення оптимального вирішення поставленої задачі.

Діалектика екзистенціалізму становить вихід із філософсько-правової екзистенції як свого конечно існування в безконечне, тобто до трансценденції. Це відбувається завдяки відчуттю й усвідомленню межових ситуацій, в яких закладені основи антиномії сприйняття світу людиною. Саме вони виштовхують нашу свідомість у трансцендентне, де здійснюється сходження, зіткнення суперечностей, до екзистенціальної істини. Тобто антиномії діалектики екзистенції знімають суперечності, проте не розв'язують їх, а лише дають можливість стрибка в нове бачення тієї чи іншої проблеми [5, с. 159].

К. Ясперс досліджував загалом безконечну діалектику, тому що вона, не полягала ні в примиренні, ні в пригніченні суперечностей. Антиномії виступали чинниками потрясіння внутрішнього світу, які спонукали до виходу за межі повсякденного. Оскільки такий вихід здійснює саме особа, то вона є вільною. Екзистенціалісти по-іншому розуміли свободу, ніж класична філософія, тобто свобода визначалася характером трансценденції, яку можна досягнути лише в Богові (Г.О. Марсель, К. Ясперс). Свобода є альтернативою, що не ґрунтується на необхідності, а панує у сфері повсякденності, де особа втрачає себе, замінює її можливостями [5, с. 159].

Отже, можемо стверджувати, що діалектика так чи інакше відображається й у правових феноменах. Адже саме в діалектиці докази виходять з імовірних суджень і приходять до ймовірних висновків. Істину можна виявити засобом діалектичного умовиводу тільки випадково.

Діалектика як наука про загальні форми і закони розвитку об'єктивного світу утворює нерозривну єдність з логікою й істиною [3, с. 474–484]. Діалектика проявляється нашим самопізнанням і є відображенням світу в онтологічній свідомості, що є невіддільною від об'єкта пізнання, тобто закону, які ґрунтуються на практиці.

Основними критеріями характеристики діалектики правових феноменів є ставлення мислення до онтології процесу пізнання, тобто практики, яка є взаємодією людини з навколишнім світом в конкретно-історичних умовах суспільного життя крізь призму закону.

Основним видом практики є діяльність людини, спрямована на поліпшення життя за допомогою закону. Тут маємо на увазі діяльність судді, адвоката, прокурора чи працівника поліції. Саме така практика є основою формування і розвитку пізнання на всіх його ступенях.

Джерелом такого знання є саме мета пізнання, яка і визначатиме критерії істинності результатів.

Практичну діяльність людини необхідно реалізовувати з пізнавальною діяльністю. Тому що саме процес пізнання починається з відчуттів і сприйняття почуттів ступеня, підіймається на рівень абстрактного мислення, тобто логіки, де основною метою є перехід від почуттів пізнання до логічного мислення, яка буде відображати реальні дії. У мисленні людини відбувається перетворення споглядання й уявлення поняття, приховані наміри, чутливі ступені пізнання, властивості якого розкриває свідомість і мислення [3, с. 474–484].

Основою мислення є також практика. Онтологічна природа особи розкривала і все більше розкриває свої таємниці перед мисленням людини, не віч-на-віч, а через більш ускладнену форму суспільних відносин людей.

Пізнання правового феномена є процесом проникнення свідомості людини в об'єкт, а пізнавальною метою цього процесу є досягнення істини, тобто правильного ставлення об'єкта та відображення реальної дійсності.

Результатом цього процесу є онтологічне пізнання, адекватне відображення речей, їхніх властивостей і відносин, які завжди мають об'єктивний зміст і становитимуть об'єктивну істину, яка, у свою чергу, відображатиме об'єктивну дійсність з об'єктивним змістом результатів пізнання.

Поняття об'єктивної правової істини найбільш збалансовано виражатиметься гносеологічною єдністю свідомості й об'єктивного світу. Людське пізнання не може одразу, цілком і повністю відтворити і вичерпати зміст об'єкта. Будь-яка теорія пізнання істини містить неповну, відносну істину, але людське мислення може збалансовано, за допомогою діалектики віднайти її.

Діалектичне пізнання – це свого роду розвиток правової істини, яка є результатом, історично сформований, певною мірою нескінченний процес пізнання, який складається з окремих елементів. Саме в діалектиці правових феноменів істина може бути конкретною. Її конкретність виражатиметься в об'єкті пізнання, що постійно змінюється, і через це не може бути правильно відображений у нерухомих категоріях. Конкретність правової істини передбачає передусім всебічність і цілісність розгляду об'єкта, тобто його розгляд у процесі розвитку, що, у свою чергу, передбачає постійну зміну. Попереджаючи помилки, що пов'язані з деякими підходами до розуміння правової істини, потрібно її завжди підкріплювати практикою та прецедентами, саме тоді ми зможемо найглибше її усвідомити.

У діалектичному розумінні правової істини значне місце посідають факти, які також відображають реальність. Проте саме в діалектиці трапляються псевдофакти та дезінформація, які використовує протилежна сторона в риторичних та інших виступах під час тієї чи іншої суперечки, наприклад, у судовому процесі.

Дезінформація може бути усвідомленою і неусвідомленою, водночас вона залишається неправдою. Неправда зазвичай тлумачиться як навмисне зведення явно неправильних уявлень до істини. Дезінформація спрямована на те, щоб ввести когось в оману. Трапляється і «неправда умовчання», коли приховують і замовчують невдачі, помилки, зриви, провали [1].

Помилка являє собою своєрідне теоретико-пізнавальне явище. Вона є ненавмисною невідповідністю суджень або понять об'єкта. Властивість навмисності суттєво відрізняє її від неправди. І неправда, і помилка – хибні твердження. Помилка – це неправильне знання, яке сприймається за істинне, або, навпаки, істинне, що тлумачиться як хибна думка. Причини появи помилок у науці, зокрема в природознавстві, різноманітні. Серед гносеологічних причин можна вказати на характер пошуку істини: він завжди пов'язаний із висуненням припущень, задумів, гіпотез, здогадів. На сферу невідомого суб'єкт накладає свої попередні уявлення, що ґрунтуються на вже відомому. Тлумачення ж сфери невідомого з позицій відомого далеко не завжди істинне. До гносеологічних чинників належить також багатоаспектність об'єктів та їх фрагментарне, спочатку однобічне відображення, що й дає неістину. Припущення і гіпотези самі собою не є істинними або хибними: одні – більш вірогідні, інші – менш або зовсім не вірогідні. Але, згідно з вузькогруповими або соціальними інтересами, суб'єкти здатні гіпотетичне знання вводити до розряду істинного [1].

Адже правова істина не перебуває на поверхні, а глибоко «скрита», тому і потрібні різні діалектичні припущення, суперечки, порівняння, протиставлення і перевірка їх. Без сумніву, під час такого аналізу можливі і помилки, неправильні думки. Ми маємо право на помилку, бо саме вона є своєрідним діалектичним способом пошуку правової істини.

На основі відчуттів формується сприйняття. Сприйняття – це синтетичний комплекс різного роду відчуттів, що дає можливість також безпосереднього створення єдиного образу предмета, отримання інформації про об'єкт у його цілісності. Сприйняття має вибірковий характер, залежить від потреб та інтересів суб'єкта, якість сприйняття формується в процесі практики. Багаторазове сприйняття речі може утримуватися у свідомості індивіда і за її відсутності. Це вже буде вищий ступінь чуттєвого пізнання – уявлення. Уявлення – це узагальнений образ об'єкта, сприйнятого раніше. Специфікою уявлення є те, що, по-перше, воно може пізнавати об'єкти, які не існують у реальності, а становлять результат нашої фантазії; по-друге, уявлення зазвичай відтворює узагальнювальні риси предмета. Загалом, форми чуттєвого пізнання відтворюють об'єкт у наочно-образній формі. Вихідною формою раціонального пізнання визнано поняття. Поняття – це форма думки, в якій узагальнені внутрішні, найсуттєвіші ознаки предмета чи процесу. У понятті фіксуються закономірні зв'язки і відношення, у ньому повинні утримуватися загальні й особливі ознаки предмета, що дозволяє вирізнити ті якості, які неможливо уявити за допомогою наочного образу. Щоб виразити зв'язок і взаємозалежність явищ, поняття повинні бути взаємопов'язані. Такий зв'язок утворює другу форму абстрактного мислення – судження. Судження – це така логічна форма мислення, в якій стверджується або заперечується щось стосовно об'єкта пізнання. Поєднання декількох суджень утворює умовивід, що, у свою чергу, є логічним процесом, під час якого з кількох суджень на основі закономірних суттєвих і необхідних зв'язків виводиться нове судження, яке часто виражається в помилках [2].

Помилки відіграють чималу позитивну роль, оскільки ведуть до створення проблемних ситуацій, сприяють знаходженню правильного шляху до вирішення проблем, побудові істинної теорії і визначенню меж її застосування [1].

Висновки. Історичний досвід допоміг нам зрозуміти, що шлях до віднайдення правової істини лежав через помилки. Саме вони були тією необхідною сходинкою, на яку спиралася наука.

Ми можемо стверджувати, що знання є істинними тільки тоді, коли суб'єктивна впевненість доведена та підтверджена фактами, що відображають реальний стан речей.

Труднощі відокремлення істини від помилки не означають, що істини немає або що не змінюється обсяг цієї істини. Істина є, але вона перебуває в процесі формування і росту. У складі вірогідного (або ймовірного) знання елементи об'єктивної істини визначають напрям розвитку знання. У науці має місце неперервне зростання обсягу істинного знання. Без сумніву, у підґрунті такого росту – неперервний розвиток практики і посилення пізнавальної активності людського розуму [2].

Отже, діалектика істини в правових феноменах визначається суб'єктивним образом об'єктивного світу, який, у свою чергу, є діалектичним поєднанням абсолютного і відносного, об'єктивного і суб'єктивного, що за своєю онтологічністю, характером і метою є необмеженим, історично зумовленим, конкретним, може давати точне об'єктивне відображення реальності, конкретного змісту, тобто вона історично зумовлена і має межі застосування, що базуються на практиці.

Список використаних джерел:

1. Діалектика абсолютної і відносної істини. URL: http://pidruchniki.com/11110910/filosofiya/dialektika_absolyutnoyi_vidnosnoyi_istini.
2. Діалектика пізнання. Проблеми істини. URL: http://pidruchniki.com/1031020837606/filosofiya/dialektika_piznannya_problema_istini.
3. Философская энциклопедия. М.: Советская энциклопедия, 1960. Т. 1. 504 с.
4. Философский словарь. К.: А.С.К., 2006. 1056 с.
5. Філософський енциклопедичний словник. К.: Абрис, 2002. 744 с.

